

Sátánizmus, démonok, ördögűzés

TARNAY BRÚNÓ

1957-ben doktorált, 1962-ben hittanár, majd a Pannonhalmi Hittudományi Főiskola vallásbölcselet és teológia tanára. 1973–1976 között megbízott előadó Salzburgban. 1981-től a Pázmány Péter Egyetem fundamentális tanszékének vezető tanára. 1991-ben nevezte ki az Apostoli Szentszék nyilvános rendes tanárára.

A gonoszság időnként emberfeletti méreteket ölt, ám ilyenkor még hithű keresztények sem hivatkoznak okvetlenül a Sátán közvetlen jelenlétére és hatására: a szoros értelemben vett „sátánizmus” ugyanis a Gonosz imádatát jelenti. A dualisztikus vallásokban s az ősi, természeti népeknél kimutatható ugyan a kettős őselv hiedelme s az ördöggel való, gyakran ártó szövetkezés. A Gonosz imádata azonban nehezen volna bizonyítható.

A szoros értelemben vett sátánizmus sajátosan újkori jelenség: a rendőrségi és bírósági akták vallomásainak hitelessége gyakran kétséges.

San Franciscóban 1966-ban jött létre a „Sátán egyháza”: az alapító Anton La Vey a kannibalizmusról tartott konferenciát, amely a sajtót is izgalomba hozta: a résztvevők vacsorán vettek részt, és a csoport egyik orvosával amputáltatott, borpárlatban főzött emberi kart ettek. Ugyanott az okkultista filmproducer, Kenneth Anger Lucifer-filmjében szereplő Bobby Beausoleil halálra kínozza Gary Hinman zenészt, amiért életfogytiglan tartó fegyházra ítélték.

A különböző szervezett sátáni egyházak, akárcsak az alkalmilag összegyűlt kisebb csoportok lélektanilag és társadalmi szempontból egyaránt súlyosan ártalmasak. Lelkileg stabil fiatalok vagy érettebb korúak a sátánizmus szertartásait és énekeit szimbolikusan értelmezhetik vagy játéknak tarthatják. Labilis egyéniségek viszont ezt a játékot valóságnak képzelik, ami félelmeikből eredő agresszivitásukat, aggodalmaikat inkább fokozza. Így kétszerek a bűntettek. A háttérben mindenképpen a gonoszságnak az a titokzatos, tragikus hatalma áll, amely a rossz hajlamok, lelki sérülések vagy paranormális képességek feltételezésével sem magyarázható kielégítően. A kérdés csak az: direkt vagy csupán gyökerében sátáni eseményekről van-e szó. Kétségtelenül fontos a szoroson vett sátánizmus elhatárolása az ősidők istenségeihez visszatérő keresztényellenes (részben a szabadkőművesség egyes köreiből gyakorolt) rítusoktól, a társadalmi rend visszásságai elleni tiltakozásnak tekintett csoportos összejövelektől, a neosámánizmustól, vagy a boszorkányosság mai, inkább feminisztikus formáitól, a szexuális célzatú varázslattól vagy a perverz, kiskorúakkal való visszaéléstől, a „Heavy rock”, „Heavy Metal-Band” (más néven „Slack Metal” vagy „Trash Metal”) csoportlélektani hatásaitól. Sokan tagadják a rock-zene és a sátánizmus kapcsolatát, ám figyelembe kell vennünk, hogy az olyan zene, amelynek hangereje és ritmusa izgató, már a természeti népeknél is a sámán extázist előidéző egyik eszköze volt.

Zene és csoport

A Bibliában Pál apostol utal a réz- és bronzhangszerekre, amelyek az ő korában is szinte őrületbe sodorták a pogány tömegeket. (A „khalkos ékhón” nem „zengő” ércet, a „kümbalon alalazon” nem cimbalmot jelent! Mindkettő réz vagy bronz ütőhangszer, az „al-al-al” ősi, thrákoktól átvett harci kiáltás volt.)

Politika

A politikában is szerepe volt bizonyos szabadkőművességgel vegyülő sátánizmusnak: George Bush elnök és Schultzt külügyminiszter legalábbis egy ideig kapcsolatban állt ilyen csoporttal. Tény, hogy van emberfeletti rossz, vannak bizonyított gyilkosságok (nem túl nagy számban), és létezik a Sátánt Isten és Jézus Krisztus szerepébe behelyettesítő irodalom, zene, szervezkedés.

A „fekete misék”

A különböző mágiák: mint az afro-karibi kultúrák voodoo-varázslata és ellenvarázslata (Haiti szigetén) nem mai értelemben vett sátánizmus. A sátánizmust jellemző kultusszal már XIV. Lajos idejében találkozunk; ez a korai „fekete mise” nem volt más, mint szexuál-mágia: Guibourg abbé így akarta Madame de Montespan szerelmét a király számára megnyerni. 1891-ben jelent meg (először újságcikkben) Huysmans leírása a „fekete miséről” (*Là bas — Egész a mélyben*). A múlt század közepétől létezett Párizsban olyan, főként női csoportosulás, amely ezt a katolikus liturgiára megdöbentően káromló összejövetelet gyakorolta. A kenyér konsekrálásához hitehagyott katolikus papokat használtak fel, majd az ostyát a legízletlenebb módon gyalázták meg.

Kérdéses, hogy érvényes volt-e a konsekráció: a papok ugyan valamelyik skizmatikus püspök által fel voltak szentelve, a szentségek érvényességéhez azonban az is szükséges, hogy azt tegyék, amit a szentség létrehozásával az egyház akar. Ez a szándék aligha volt meg a konsekrálás alkalmával az aposztata papokban! Később a sátáni egyházban már a feketemise szövegéből is nyilvánvaló az érvénytelenség: „Tűnj el a semmiben, te, aki sohasem léteztél és sohasem fogsz létezni!” Máskor a vélt konsekráció szavai kifejezetten mágikus kényszert akarnak gyakorolni Jézus Krisztusra.

A „szabadság” és „őserő”

A mai sátánizmus az angol okkultizmus egyik reprezentánsa: Aleister Crowley nyomain halad (1875-1947), aki magát a *Jelenések könyve* vadállatának nevezte, amelynek száma 666. Elmélete és gyakorlata szerint a sátáni energia szexuális-orgiasztikus természetű és a mindenség erőközpontja. Ha valaki ennek birtokába jut, felismeri önmaga igazi (!) isteni mivoltát, és a társadalmi normákat, intézményeket és embertársakat semmibe véve csak a maga akaratát érvényesíti a sokféleképpen nevezett Sátán segítségével. Crowley szerint: „Tedd, amit akarsz, ez a legfőbb törvény”. Tőle származik ennek az inkább szimbolikus és megjátszott, de radikálisan keresztényellenes sátánizmusnak az elmélete és szer-tartáskönyve.¹ Sátáni a szervezet, amennyiben az embert Isten fölé helyezi, később pedig azonosítja a krisztusi Logoszt a Sátánnal. Elméletét nevezhetjük pantheisztikus sátánizmusnak. Ilyen gátlástalan szabadosság nyilatkozik meg egyes rock-számokban is:

¹Liber Al veii Legis: *Lucifer-himnuszok*, 1986.

²*Highway to Hell*,
szerzője a
kábitószermérgezésben
azóta meghalt Ron
Scott.

Sátán-egyházak

³*The Satanic Bible —
The Satanic Rituals*,
New York, 1972.

Szubkultúrák

„Könnyed élet, szabad szerelem! Stoptábla és sebességkorlátozás nélkül. Senki sem fékezhet meg engem! Hé, Sátán, megyek a magam útján az ígéret földjére: a pokolba vezető autóúton!”²

Ezt a felfogást vette át az Ordo Templi Orientis (OTO Kelet Templomának Rendje — és a Fraternitas Saturni (Szaturnusz-testvériség). Ugyanígy a Thelema Rend, amely az egyedül követendő egyedi és kötetlen akaratra (thelema) utal. Szervezettebb formája Crowley gyakorlatának a (Gnosztikus-katolikus) Egyház és a kaliforniai Church of Satan. Anton La Vey, az egykori magánbeteg-tív, majd állatszeliidítő, később night club tulajdonos, szex-show rendező a kaliforniai sátánizmus „egyházának” propagandisztikus-gyakorlati megszervezője.³ Szex-rendezvényeiért nem volt hajlandó adózni, mert ezek vallásos jellegét védelmezte.

A Sátán szimbolikus és realiztikus-személyes felfogása már ebben az időben összekeveredik: La Vey, majd Kenneth Anger Crowley hagyományát követve inkább az előbbi felfogás felé hajlik, követője, Michel Aquino a Sátán egyházát elhagyva és új szervezetet alapítva Tempel Seth néven a realiztikus és szimbolikus értelmezést egyaránt képviseli. Más, a sátánizmussal vegyült „egyházak” a kölni Lucifer-G, a hirhedt párizsi, a torinói gyülekezet, a bolognai Bambini di Satana. Lucifer gyakori emlegetése Izaiás könyvével kapcsolatos (14, 12), ahol a „Te fényes csillag” Babilont jelenti, bukásának megjövendölésében szerepel. Az egyházatyák azonban a Sátánra értik, a *Jelenések könyvére* is utalva, ahol az égi seregek és gonosz lelkek harcáról van szó. A szervezett sátán-egyházakon kívül független csoportok is léteznek. Massimo Introvigne leírja ezeket a formákat is, amelyeket szociológiai és lélektani kutatások szerint elég önkényesen — ifjúsági csoportoknak tartanak. Az a közeg, amelyben kialakultak, főként a kábítószeres szubkultúrák és pszichopáták köre. Esetleg kapcsolatban álltak a „punkok” (vagy punkerek) mozgalmával, ma azonban ezektől elkülönültek. Nem éppen ártatlan formája az ilyen csoportosulásnak a hatvanas években a Charles Mansontól eredő The Family San Francisco mellett. Hangsúlyozottan politikai-apokaliptikus jellegű, feketék és fehérek összecsapásában a feketék győzelmét jósolta. 1969-ben elkövetett gyilkosságaik, polgárságellenes ideológiájuk, Kenneth Anger körével való kapcsolatuk ellenére sem sorolják a sátánizmus formáihoz. Nem a lázadás forrásának és jelképeinek hódolnak: Manson magát Krisztus reinkarnációjának tartotta. A nem szervezett sátánizmushoz tartoznak viszont azok a csoportok, amelyekben 10-15, 14-20 év körüli, többnyire kábítószerrel függő fiatalok találkoznak, a sátánizmustól inspirált szövegeket olvasnak fel, zenélnek, nem ritkán templomot rabolnak ki és temetőket szentségtelenítének meg, állatokat, sőt némelykor embert áldoznak és kínoznak. Bizonyított a Fekete Kör Lovagjainak (Knights of the Black Circle) néhány, sátánkultusszal kapcsolatos tette. A vezetőket vád alá helyezték, egyikük a vizsgálati fogságban felakasztotta magát.

A sátánizmus irodalmi tükröződése évszázadokon át nyomon követhető. Elég Charles Baudelaire 1857-ben írt *Sátán-litániájából* pár sor: „Ó, te a legbölcsebb és legszebb angyal, te isten, akit balsorsod elárult és a dicsőségtől megfosztott. (...) Dicsőség neked és hódolat az égi magasságban, ahol uralkodtál és a pokol mélyén, ahol legyőzve hallgatva álmodol!”

A költemény nem csupán irodalmi játék: a mai sátánizmus határköve is. A Sátánt mint az ész ajándékozóját, az emberiség jövőjét énekli meg. Az Édenkert unalmas gyermekességét törli meg.

A költőnek vajon mindent szabad...?

Megszállottság és ördögűzés

A megszállottság a tudathasadáshoz hasonlítható tünetekben nyilvánulhat meg: az áldozat több nyelven, több hangon beszél, felesel, leleplezi az ördögűző rejtett hibáit vagy bűneit. A katolikus egyház — az evangélikusokkal ellentétben — ma nagyon indokolt esetben engedélyezi az ördögűzést, amelyre a *Rituale Romanum* külön imát és szertartást tartalmaz.

A Rituale Romanum és a horror-reklám: „Robby”

Feltételezhetjük emberfeletti erő jelenlétét, ha sem a pszichopatólógia, sem a pszichiátria, sem a paranormális jelenségek kutatása nem nyújt kielégítő magyarázatot. 1949-ben Mount Rainier (Maryland) lakosai között terjedt el a hír, hogy a tizennégy éves Robbyt ördög szállta meg. A bonyolult ügy valójában spiritiszta manipulációkkal kezdődött: a család egyik elhunyt tagját kopogtatással, kérdésekkel próbálták feleletre bírni. A fiún rövidesen megdőbbentő tünetek mutatkoztak: rohamok, fenyegető és jajgató kiáltozás. Orvosok és pszichiáterek vizsgálata, többszöri kórházi kezelés mellett igénybevétték a St. Louis Egyetem jezsuita közösségének több képzett és szavahihető tagját. A hosszan tartó művelet Ritter érsek engedélyével végül is — több visszaesés után — eredményesen végződött.

⁴Csak 1993-ban jelent meg: *Possessed. The True Story of an Exorcism.*

Mivel az egyházi hivatalok az idevágó jegyzőkönyveket szigorú titoktartással kezelik, csak a véletlen juttatta hiteles leírásból Thomas B. Allent.⁴ Maga a szerző és a tanúk állapítják meg, hogy az eseményeket fantáziával bőven dúsítva beszéli el *Az ördögűző* című film. Hollywood reklámgépezete gondoskodott a horrorjelenetek különleges technikai effektusokkal történő ábrázolásáról.

Nem csupán a neveket változtatták meg, a fiúcska helyett leányt szerepeltettek — mindez tisztességes diszkrécióra utal. A cselekmény maga azonban annyira eltér a valóságos történetről, hogy a résztvevők, beleértve a családtagokat és a közreműködő papokat, bejelentették tiltakozásukat. A betegség vagy megszállottság megítéléséről ők maguk sem tudtak teljesértékű magyarázatot adni. Különös azonban, hogy a paranormális jelenségek egyik élenjáró kutatója, Joseph Banks Rhine, „a kísértet-jelenség” jellegzetes esetének nevezte. Mivel azonban ez a jelenség mindig konkrét helyhez kötődik, a kítűnő szakértő ezúttal tévedett: a fiút (nevezzük mi is Robertnek) a

kórházban, a templomban, a szomszédoknál, a legkülönbözőbb helyeken ugyanolyan rohamok és érthetetlen tünetek lepték meg.

Magyarázattal tehát a tudomány adós maradt, a film hamisított. Csak az egyik páter egyszerű, magyarázatmentes, de legalább tárgyilagos naplójára lehetne hagyatkozni.

A klinbergi ördögűzés viszont szerencsétlen eset. Szervenődő alanya Anneliese Michel pedagógiai hallgató. Az orvosok véleménye szerint epilepsziában szenvedett, a szülők azonban megszállottnak tartották, és papokat hívtak. Anneliese 1976. július 1-jén az ördögűzés során halt meg, huszonnégy éves korában. Az ügy egész Németországban figyelmet keltett: Pater Arnold Renz és Ernst Alt plébános börtönbüntetést kapott orvosi kezelés elmulasztása miatt, az egzorcizmust engedélyező Josef Stangl püspököt sem kímélte meg az egyházkritikusok támadása, rövidesen a tragikus eset után halt meg.

Az antropológiában nevet szerzett Dr. Felicitas Goodman alaposan átvizsgálta a kérdést, feltüntetve a klinikai gyógyászat egyoldalúságait és a bírói ítéletet megelőző vizsgálatok hiányait. Megjegyzi azt a tényt, hogy a *Rituale Romanum* jelenlegi ördögűző formája 1954-ben, XII. Piusz, a tudományok iránt rendkívül nyitott pápa jóváhagyásával készült, és komoly intelmet tartalmaz: a lelkibetegséget nem szabad a megszállottsággal összetéveszteni.

A Gonosz és a kereszténység

A sátán
a kereszténységben:
sokértelmű

A katolikus teológia határozottan a Sátán reális személyes mivoltát vallja. Ezt nem oldja fel kizárólag csak az emberben rejtőző rossz hajlamok vagy a gonoszság archetípusának konkrét vonásokkal felruházott kivetítésével. A Sátán képéhez más vonások is hozzájárultak, ez azonban csak erősíti azt a meggyőződést, hogy a Gonosz, az emberfeletti lények hatása a világra az emberiség őseredetű tapasztalata.

A hit tárgya azonban egyedül a Jézus Krisztusban megtestesült üdv, megbocsátás, szabadulás és irgalom. Sokféleképpen mutatja meg a *Biblia*, hogy mit hoz magával az ember bűne és elesettsége. Mind a gonoszság eláradása a világban, mind az ember kollektív és egyéni tudattalanját birtokbavevő perszonális — alkalmanként csupán perszonifikált — gonosz szellemek a feltámadásával győztes Krisztus hatalma alá vannak vetve. Ez az egész kinyilatkoztatás mély tartalma és a kereszténység ősi meggyőződése. A hit tárgya tehát az Atyaisten legnagyobb ajándéka: Jézus Krisztus üdvözítő szeretete, amely áthatja az ember testét-lelkét és egész világát. A reális és személyes Gonosz, a Sátán és démonok konkrét természete, működésének módozatai, ellenszerei egyáltalán nem, vagy csak másodlagosan érintik a hit magvát, az üdv lényegét.

A *Bibliát* az Istentől sugalmazottnak hisszük, mind tartalmában, mind formájában (vagyis elbeszélőmódjában, stílusában, fordulataiban és képeiben). Ennek megfelelően a Sátán és a gonosz

Felhasznált irodalom:

Allen, Thomas B.: *Posessed, The Story of an Exorcism*, 1993, New York.

Bender, Hans: *Verborgene Wirklichkeit. Parapsychologie und Grenzfragen der Psychologie*, 1973, Freiburg.

Haack, Friedrich Wilhelm: *Europas neue Religion, Sekten-Gurus-Satanskult*, 1993, Freiburg-Basel-Wien.

Haag, Herbert: *Teufels-glaube*, 1974, Tübingen.

Introvigne, Massimo — Turk, Eckhard: *Satanismus, Zwischen Sensation und Wirklichkeit*, 1993, Freiburg.

Introvigne, Massimo — Wenisch, Bernhard: *Satanismus, Erscheinungsformen — Stellungnahme*, (A svájci, német és osztrák püspöki kar munkacsoport-jaival.) 1991, Wien.

Goodman, Felicitas D.: *Anneliese Michel und ihre Dämonen*, 1980, Stein a. Rhein.

Couliano, Ian P.: *Les gno-ses dualistes d'Occident*, Plon, 1990, Paris.

Schnackenburg, Rudolf: *Die Macht des Bösen und der Glaube der Kirche*, (Walter Kasper, Leo Scheffczyk, Erwin Ringel és mások tanulmányaival.) Patmos, 1979, Düsseldorf.

Waldenfels, Hans: *Lexikon der Religionen, Dämonen* 116-120, *Satan* 579-580, 1988, Freiburg.

lelkek említése változatos: sokértelmű, metaforikus kifejezéseitől és hipotetikus kijelentéseitől nem vonatkoztathatunk el.

Hangsúlyozva Krisztus egyedül üdvözítő szerepét és kitartva a Sátán reális-személyes mivolta mellett nem szabad elfelejteni, hogy a Sátán csak jelentős mellékszereplő, megtestesíti mindazt a gonoszsgót, amitől Krisztus megszabadította a benne hívőket.

Ezért számot kell vetni a nyelvezet sokrétű-sokértelmű jellegével. A Sátán mint a Messiás ellenlábasa az evangéliumokban is sokféle szerepben és jelmezben mutatkozik meg. Azt a háttérrel adja meg, amelyben az üdvösség jelentése és értéke világossá lesz.

Az ószövetségi *Jób könyvében* a Sátán mint „Vádoló” jelen van Jahve udvarában, az „Isten fiai” (bené Elohim) között, amikor Isten megengedi neki, hogy megkísértse az igaz Jóbot. Az utolsó, görög nyelven írt *Salamon bölcsessége* című iratban a neve „diabolosz”, a rágalmozó, a paradicsomi kígyóra vonatkoztatva: „a rágalmozó Sátán irigysége hozta a halált a világba” (Bölcs 2,24).

Jánosnál is a „vádoló” jelentés kap hangsúlyt: „a Sátán kikért benneteket, hogy megrostáljon, mint a búzát” (Lk 4,18). Az áruló Júdásba költözik (Jn 13,27; 22,3). Ugyancsak Jánosnál: „...most jön a világ fejedelme...”, ahol kétségtelenül a Sátánról van szó.

Más helyeken a metaforikus értelem kétségtelen. „Távozz tőlem, sátán” — mondja Jézus Péternek (Mk 8,33). „Egy közületek ördög” (Jn 6,70). (Kérdés, hogy a kísértések a pusztában vajon nem metaforikusan jelenetezett kifejezése-e Jézus messiási szándékainak, hogy nem az evilág ördögi eszközeivel akarja megváltani a világot.)

Az ördögűzések és gyógyítások kifejezés Isten országa erejét, egyben az állandó ellenfél személyes és valóságos alakját hangsúlyozza. Ennek ellenére itt sem mellőzhető a szövegkörnyezet alapján a betegség és a megszállottság megkülönböztetése: a gerasai őrjöngő (Mk 5, 1-20), a holdkóros fiú (Mk 9, 14-29) kórképe megadható a direkt megszállottság tagadása nélkül is: a lelki betegség és a megszállottság közötti különbség kiolvasható a szövegből. Az ördögök kiűzése fejedelmük hatalmával élesen mutatja a kifejezés idegen eredetét: Belzebut bizonyosan azonos a kánaáni Baal Zebul istenséggel, s valószínűleg Ugarit városának vallási kultúrája áll az elnevezés mögött.

Az eddigiekből adódik: bármilyen súlyos és sok esetben még nyitott problémákat vet fel a gonoszsg mai világunkban, a kinyitlatkoztató Isten szándéka nem rejtvények megoldása, nem is a gonoszsg és a Gonosz természetrajzának ismertetése. A róla szóló beszéd elsősorban nem felvilágosító oktatás, hanem felszólítás, intelem józanságra és éberségre. „Szabadíts meg a gonosztól” — mondjuk az Úr imájában.

„Józanok legyetek és vigyázzatok” — int az Apostol (1Pét 5,8). A gonoszsg misztérium az apostoli egyház idején, és ma is az marad. Létezik gonoszsg, van Gonosz ebben a világban, ám Isten szerette a világot. Ez az Evangélium végső és döntő szava.